

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block A

Kapitel 1 och 2

- a Ange några kännetecken hos en person som har en **atomistisk** kunskapssyn.
- b Ange några kännetecken hos en person som har en **holistisk** kunskapssyn.
- c Vilka är de fyra **kunskapsformerna** i den statliga utredningen "Skola för bildning"?
- d Ange några kännetecken hos det s k **informationssamhället**.
- e Kunskap är någonting mer än information, påstås det i texten. Hur då? Försök med egna ord förklara skillnaden mellan begreppen **information** och **kunskap**.
- f Vilken sorts kunskapsprofil (smal, bred, grund, djup) har en **specialist** respektive en **generalist**?
- g Vad innebär begreppet **medborgarkunskap**?
- h Vad innebär det att arbeta **tvärvetenskapligt**?
- i Det tvärvetenskapliga gymnasieämnet samhällskunskap bygger på kunskaper och arbetssätt från flera olika **universitetsämnena**. Vilka? Räkna upp några av de viktigaste.
- j Vad betyder egentligen ordet **samhälle**? Ange två möjliga översättningar.
- k Ordet samhälle kan stå för olika **storheter**, sägs det i texten. Räkna upp fyra möjligheter.
- l Förklara innebörden i begreppet **helikopterperspektiv** (= fågelperspektiv).
- m Förklara innebörden i begreppet **grodperspektiv**.
- n Räkna upp några starka argument för att ämnet samhällskunskap "behövs".

Kapitel 3, 4 och 5

- a Vad ägnar man sig åt, enkelt uttryckt, inom universitetsämnet **sociologi**?
- b Vad kännetecknar en **primärgrupp**? Ge exempel på vanliga primärgrupper.
- c Vad kännetecknar en **sekundärgrupp**? Ge exempel på sekundärgrupper.
- d Vad är en **attityd**?
- e Vad är en **norm**?
- f Genom **socialisation** påverkas vi människor ständigt, påstås det i texten. Hur går det till? Förklara.
- g Ge fyra olika exempel på hur indelningar i **samhällsklasser** kan göras.
- h Räkna upp några vanliga **bakgrundsvariabler**, som sociologer kan använda sig av när de letar efter s k statistiska samband.
- i Vad är egentligen ett **diagram**?
- j Vilka tre olika typer av diagram nämns i texten?
- k Vad gör man när man **analyserar**?
- l Vilka är de fyra stegen i Zigmans **analysmodell**?

Kapitel 6

- a Vad gör man, enkelt uttryckt, när man ägnar sig åt **källkritik**?
- b Vad är ett **påstående** (= ett **verklighetsomdöme**)? Ge exempel på ett påstående.
- c Vad är en **värdering** (= ett **värdeomdöme**)? Ge exempel på en värdering.
- d Ange två olika anledningar till att det kan vara svårt att skilja påståenden från värderingar (dvs verklighetsomdömen från värdeomdömen).
- e Ofta finns det anledning att vara källkritisk även mot ögonvitnesskildringar, påstås det i texten. Vad menas i sammanhanget med **urvalsförfalskning**?
- f Ge exempel på hur ögonvittnen kan göra **tolkningar** utan att själva veta om det.
- g Ge exempel på hur **förväntningar** kan orsaka skeva ögonvitnesskildringar.
- h Vad innebär **selektiv perception**? Förklara lite närmare.
- i Trots att det kan vara svårt att skilja påståenden från värderingar (verklighetsomdömen från värdeomdömen) finns det skäl för att man ändå bör försöka. Vilka tre skäl anges i texten?

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block B

Kapitel 7 och 8

- a Vilka är de fem delarna i den s k **kommunikationsmodellen**?
- b Förklara vad som skiljer **masskommunikation** från **personlig** kommunikation.
- c Vad menas med **värderingar** respektive **opinion**?
- d **Socialisation** är något vi utsätts för hela livet, påstås det i texten. Men vad är socialisation? Förklara med egna ord.
- e Vad menas med **gruppträck**?
- f **Selektiv perception** kan direktöversättas med ”utväljande varseblivning”? Förklara innebörden i detta begrepp lite närmare.
- g Vilka tre olika **syften** kan sändarna tänkas ha när det handlar om masskommunikation?
- h Vad menas med **propaganda**?
- i Massmedierna fungerar främst som **förstärkare** av de värderingar vi redan har, hävdas det i texten. Hur då? Förklara lite närmare.
- j Enligt den s k tvåstegshypotesen har **opinionsförmedlarna** en nyckelroll i opinionsbildningens andra steg. Vad gör och vad kännetecknar en opinionsförmedlare?
- k Vad gör och vad kännetecknar en **opinionsledare** (en opinionsbildare)? Ge också några exempel på personer som kan betecknas som viktiga opinionsledare.
- l Räkna upp några produkter som, enligt din mening, har välkända och starka **varumärken**.
- m Räkna upp några företag som sysslar med **opinionsundersökningar**.
- n Vad menas med ”intervjuareffekt”?
- o I många värderingsfrågor ska skolans undervisning, enligt läroplanen, vara **objektiv** – dvs **saklig** och **allsidig**. Förklara innebörden i de bägge senare begreppen.
- p I vissa grundläggande värderingsfrågor ska skolan, enligt läroplanen, klart och tydligt ta ställning. Räkna upp några frågor som tillhör denna s k **värdegrund**.

Kapitel 9 – första och andra delen

- a Vilka är de tre **avstånd** som, enligt texten, bestämmer mottagarnas intresse för en **nyhet**?
- b Förr i tiden var det vanligt att man såg det som möjligt att dra en tydlig gräns mellan nyheter och värderande kommentarer. Numera diskuteras ofta svårigheterna. Räkna upp några anledningar till dessa svårigheter.
- c Vad är en **gate-keeper**?
- d Vilka faktorer har betydelse för vad en gate-keeper släpper igenom?
- e Vad står förkortningen **TT** för?

- f** Räkna upp sex stora internationella **nyhetsbyråer** och ange hemland (vad gäller ägarna) för var och en.
- g** I texten görs en indelning i fyra olika typer av **tidningar**. Vilka fyra typer? Ge något exempel för varje typ.
- h** De svenska **morgontidningarna** i de s k storstäderna kan klassificeras på olika sätt. Vad heter och vilken politisk färg har:
- de tre morgontidningarna i Stockholm?
  - den enda morgontidningen i Göteborg respektive den största i Malmö?
- i** Aftonbladet respektive Expressen (med Kvällsposten och Göteborgstidningen) är s k **kvällstidningar**. Vilken politisk färg har var och en av dem?
- j** Dagspressen kallas ibland **den tredje statsmakten**. Förklara varför!
- k** Vilken typ av innehåll har en tidnings **ledarsida**?
- l** Hur stor del av inkomsterna utgörs, uttryckt i ungefärliga siffror, av **annonsförsäljning**:
- för en genomsnittlig morgontidning?
  - för kvällstidningarna?
  - för gratistidningarna?
- m** Förklara innebörden i påståendet att en tidnings annonsinkomster beror på dess **täckning i spridningsområdet**.
- n** Vad innebär **upplagespiralen**? Förklara.
- o** Till vilka svenska tidningar går det statliga **presstödet**? Vilket är dess syfte?
- p** Vilka är USA:s två mest kända – och erkända – kvalitetsdagstidningar?
- q** Hur kan man förklara förhållandet att det finns en större **tidningstäthet** i Väst- och Nordeuropa än i Medelhavsområdet och Östeuropa?
- r** Räkna upp några av de största **tidningskoncernerna** i Europa.
- s** Räkna upp några av de mest kända – och erkända – kvalitetsdagstidningarna i Storbritannien, Tyskland och Frankrike.

Kapitel 9 – tredje och fjärde delen

- a** Vad menas med **etermedier**? Vilka är etermedierna?
- b** Förklara skillnaden mellan **marksänd** och **satellitsänd** TV.
- c** Vad är **kabel-TV**?
- d** Förklara, i grova drag, skillnaden mellan amerikansk och västeuropeisk radio- och TV-politik.
- e** Vad menas med **public service** i radio- och TV-sammanhang?
- f** Vilka är de tre **programföretag** som har public service-uppdrag i Sverige?
- g** Vem är **ägare** till Sveriges Radio och Sveriges Television?

- h På vilka sätt utövar **staten** – genom riksdagen och regeringen – inflytande över dessa tre programföretag?
- i Räkna upp några "svenska" satellitsända TV-kanaler.
- j I vilket avseende är **TV 4** en "unik" TV-kanal i Sverige?
- k Vem är huvudägare till TV 4?
- l Vad gör den statliga myndigheten Radio- och TV-verket (f d Styrelsen för Lokalradiotillstånd) när det gäller reklamfinansierad lokalradio?
- m Vad är **närradio**?
- n **Internet** föddes troligen i USA 1969. Vilket var det ursprungliga syftet?
- o Det är tveksamt, påstås det i texten, om man ska beteckna Internet som ett **massmedium**. På vad beror denna tvekan?

Kapitel 10 och 11

- a Tryckfrihetsförordningen, **TF**, är grundlagen för pressen. Sammanfatta reglerna i TF vad gäller:
  - etableringsrätt
  - utgivare
  - censur
  - tryckfrihetsbrott
  - meddelarskydd
  - offentlighetsprincip.
- b Ange i fem korta punkter några väsentligheter från pressens **egna** hedersregler.
- c Vad är och vad gör **PO** respektive **PON**?
- d Yttrandefrihetsgrundlagen, **YGL**, är för ljud- och bildmedier vad TF är för det tryckta ordet.
  - Vilka medier omfattas av YGL?
  - I vilka avseenden skiljer sig YGL från TF?
- e Sammanfatta i fyra punkter **radiolagens** viktigaste regler.
- f Vilka är de tre olika "**ramar**" som begränsar den journalistiska friheten?
- g Hur kan man – rejält förenklat – sammanfatta **Neil Postmans** huvudbudskap i "Underhållning till döds"?
- h Enligt **Bertil Torekull** är en trovärdighetskris på väg att växa fram hos svenska massmedier. Vilka uttryck tar sig denna kris? Försök sammanfatta Torekulls kritik.
- i Hur ser "det mediala två-tredjedels-samhället" ut, om man får tro **Hans Bergström**?
- j **Ulf Wickbom** tar bl a fasta på den viktiga skillnaden mellan information och kunskap (den skillnad som också uppmärksammas i början av kapitel 2). Hur resonerar Wickbom? Försök sammanfatta hans resonemang, så som det citeras i kapitlets avslutning.

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block C

Kapitel 12

- a Varifrån kommer ursprungligen den politiska uppdelningen i **vänster** och **höger** i politiken? Förklara den historiska bakgrunden till dessa riktningar.
- b Hur kan man idag, förenklat, beskriva skillnaden mellan vänster och höger om man utgår från inställningen till **jämlikhet** respektive **frihet**?
- c Förklara vad begreppet **jämställdhet** i princip innebär.
- d Hurdan är en **radikal** respektive en **reaktionär** person?
- e Vilka är idag de tre stora **ideologierna** i vår del av världen?
- f Med vilken politisk **företeelse** (idé/parti/riktning) brukar man förknippa var och en av nedanstående **färger**?
  - Rött:
  - Blått:
  - Grönt:
  - Svart:
  - Brunt:

Kapitel 13 – första delen

- a Vad betyder ordet **ideologi**?
- b Ge exempel på ideologiska målområden.
- c Förklara skillnaden mellan **reform** och **revolution**.
- d **Alvin Toffler** sammanfattar "mänsklighetens tid på jorden" i **tre vågor**. Beskriv kort var och en av dem.
- e Vilka var, enligt Toffler, de viktigaste förutsättningarna för att människan skulle bli bofast i den **första** vågen?
- f Ge några exempel på hur industrialiseringen, den **andra** vågen, förändrade människans försörjnings- och levnadsvillkor.
- g Vad menas med **urbanisering**?
- h Vilken är, enligt Toffler, den viktigaste förutsättningen för informationssamhället – den **tredje** vågen?
- i Ge exempel på några trender som Toffler ser i den tredje vågen.
- j Räkna upp några av de bärande idéerna från **upplysningstiden**.
- k Vilka två nya **samhällsklasser** växte fram i den andra vågen?
- l Vilka var de tre klassiska slagorden i den **franska revolutionen**?
- m Vilken var den dominerande och "segrande" samhällsklassen i franska revolutionen? Vilken samhällsklass förlorade mest?
- n Vad menas med **privilegium**?
- o Vilka var de tre "nya" **ideologierna** i 1800-talets Europa?

Kapitel 13 – andra delen

- a Förklara ordet **liberalism**.
- b Sammanfatta i punktform grunderna i den **politiska** liberalismen – som **John Stuart Mill** såg saken.
- c Varför var de tidiga liberalerna tveksamma till allmän rösträtt?
- d Sammanfatta i punktform grundtankarna i den **ekonomiska** liberalismen.
- e Liberalerna hade andra motiv än de rent ekonomiska för att förespråka **frihandel**. Vilka motiv? Förklara hur de resonerade.
- f Sammanfatta idéerna från **Adam Smiths** "Nationernas välstånd". Vad borde staten ägna sig åt, enligt Smith?
- g Förklara bakgrunden till **socialliberalismen**.
- h Förklara ordet **konservatism**.
- i Sammanfatta grunddragen i **Edmund Burkes** konservativa tänkande.
- j Vilken inställning hade 1800-talets konservativa till allmän rösträtt? Varför?
- k Vad ville företrädarna för **socialkonservatismen**?
- l Med vilka **samhällsklasser** kan man, en aning förenklat, förknippa var och en av 1800-talets tre stora ideologier?
- m Förklara ordet **socialism**.
- n 1800-talets socialister hade delade meningar i många frågor – men inte i synen på ägandet. Förklara vad man var överens om.
- o Vad menas med en **utopisk** ideologi?
- p **Karl Marx** företrädde en **materialistisk historiesyn**. Vad innebär en sådan? Försök förklara denna ganska komplicerade (men betydelsefulla) vetenskapliga inställning.
- q Marx delade in "mänsklighetens historia" i ett antal **epoker** (samhällen). Vilka?
- r Det fanns (finns), menade Marx, en historisk **motsättning** mellan utsugande och utsugna **samhällsklasser**. Vilka klasser stod (står) mot varandra i de tre första epokerna?
- s Enligt Marx skulle det framtida socialistiska samhället bli fritt från klassmotsättningar. Hur då? Förklara hur Marx resonerade.
- t Förklara innebörden i begreppen **proletariatets diktatur** respektive **det kommunistiska samhället**.
- u Anarkismen var (är) en gren på det socialistiska trädet. Förklara ordet **anarkism**.
- v I vilka avseendet finns det **likheter** respektive **skillnader** mellan marxismen och anarkismen.

Kapitel 14

- a Förklara innebörden i orden **revisionism** och **reformism**.
- b Varför var revisionister och reformister tveksamma till revolution som politisk metod?
- c Vilka är de reformistiska partierna i dagens Sverige?
- d Vad ansåg (anser) **kommunister** (marxist-leninister) om reformism?
- e "Att vara **socialliberal** innebär att vara kluven", heter det ibland. Bakom talesättet ligger alltså ett "å ena sidan" och ett "å andra sidan". Hur då? Förklara.
- f På vilket sätt kan socialliberalismen ses som ett svar på ett hot?
- g Nämn något socialliberalt parti i dagens Sverige.
- h Vilka politiska krafter låg främst bakom genomförandet av **allmän och lika rösträtt** i Sverige (liksom i flera andra västeuropeiska länder)?
- i Den politiska liberalismen har, sägs det ofta, utvecklats till en **överideologi**. Hur då? Förklara.
- j Den moderna konservatismen är influerad av **nyliberala** idéer, påstås det emellanåt. Hur då? Förklara lite närmare.
- k Finns det något parti som företräder nyliberala värderingar i dagens Sverige?
- l När inföll **fascismens/nationalsocialismens** "glansperiod" i Europa?
- m Sammanfatta i punktform grunddragen i fascismens/nationalsocialismens ideologi.
- n Hur kan man förklara vissa av avarterna hos dagens europeiska **nationalism**?
- o Vad är **ekologism**?

Kapitel 15

- a **Ideologin** fungerar som en sorts rotsystem för ett politiskt parti, hävdas det i texten. Förklara innebörden i det bildspråket.
- b Från vilka ideologiska **rötter** (= "grundismer") hämtar vart och ett av de svenska riksdagspartierna sin näring?
- c **Socialdemokratiska arbetarepartiet** (s eller SAP):
  - När grundades det?
  - Vilka är arbetarrörelsens båda grenar?
  - Vilka partiledare har man haft sedan 1925?
- d **Vänsterpartiet** (v):
  - När och varför bildades det?
  - När fick man sin nuvarande beteckning?
  - Vilken var den tidigare beteckningen?
  - Vilka är de tre senaste partiledarna?

- e Centerpartiet (c):**
- När fick man sitt nuvarande namn?
  - Vad hette man dessförinnan?
  - Varför bytte man namn?
  - Vad heter de tre senaste partiledarna?
- f Folkpartiet liberalerna (fp):**
- När fick man sitt nuvarande namn?
  - Vad hette man tidigare?
  - Vad heter de tre senaste partiledarna?
- g Moderata samlingspartiet (m):**
- När fick man sin nuvarande beteckning?
  - Vilken var den tidigare beteckningen?
  - Vad heter de tre senaste partiledarna?
- h Kristdemokraterna (kd):**
- När grundades det partiet?
  - Vad heter de båda senaste partiledarna?
- i Miljöpartiet de gröna (mp):**
- När grundades det?
  - Hur har man ordnat partiledarfrågan?
- j** Placera in de svenska riksdagspartierna på en **vänster–höger-skala**, från vänster till höger. Vilka tillhör vilket av de två klassiska **blocken**?
- k** Vad är det man numera tar hänsyn till när man placerar in partier på vänster–höger-skalan?
- l** Vilken roll spelar en **kongress** (partistämma, landsmöte etc) för ett politiskt parti?
- m** Vilken roll har de politiska partiernas **partisekreterare**?
- n** **Det statliga stödet** till de politiska partierna delas ut under olika beteckningar. Ge exempel.
- o** Vilka uttryck kan det s k **politikerföraktet** ta sig. Ge exempel.

Kapitel 16

- a** De politiska partierna i **Danmark**:
- Vad heter parallellen till det svenska vänsterpartiet?
  - Vad kallar sig socialdemokraterna?
  - Vilka är mittenpartierna?
  - Under vilken beteckning uppträder motsvarigheten till de svenska moderaterna?
  - Var på vänster–höger-skalan kan man placera dansk folkeparti?
  - Varken venstre eller radikale venstre kan placeras till vänster på vänster–höger-skalan. Förklara varför dessa partier ändå har de beteckningar de har.

- b** De politiska partierna i **Norge**:
- Vad heter parallellen till det svenska vänsterpartiet?
  - Vad kallar sig socialdemokraterna?
  - Vilka är mittenpartierna?
  - Under vilken beteckning uppträder motsvarigheten till de svenska moderaterna?
  - Var på vänster–höger-skalan kan man placera fremskrittspartiet?
- c** De politiska partierna i **Finland**:
- Vad heter parallellen till det svenska vänsterpartiet?
  - Vad kallar sig socialdemokraterna?
  - Vilka är mittenpartierna?
  - Under vilken beteckning uppträder motsvarigheten till de svenska moderaterna?
  - Vilket parti kan man placera allra längst ut till höger på vänster–höger-skalan?
- d** Räkna upp de tre största partierna ("flockarna") på **Island**.
- e** Räkna upp och beskriv kort de viktigaste partierna i **Tyskland**.
- f** Räkna upp och beskriv kort de två viktigaste partierna i **Storbritannien**.
- g** Vilka är de viktigaste partierna i **Frankrike**?
- h** Vilka är de två dominerande partierna i **USA**?
- i** Räkna upp några av partierna i **Ryssland**.

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block D

Kapitel 17

- a **Djingis Khan** (1161–1227) är en av historiens mest framgångsrika militära ledare. Efter vilken matematisk princip var hans här uppbyggd?
- b Som Gunnar Adler-Karlsson ser saken är alla samhällen, även i vår tid, organiserade som Djingis här. Skillnaden ligger i det antalet direkt underställda som varje chef numera kan ha. Förklara hur och varför.
- c Hur stor är **den svenska makteliten** (de sex översta nivåerna), enligt Adler-Karlsson?
- d Vilka personer finns i den svenska maktelitens allra mäktigaste skikt (de två översta nivåerna)?
- e Räkna upp några av dem som Adler-Karlsson placerar på maktelitens tredje nivå.
- f Hur stor är den svenska **klätterklassen** (sjunde till nionde nivån)? Vilka kategorier av människor finns där? Vilken är deras viktigaste uppgift? Vad är det som motiverar dem?
- g Vad kännetecknar en "adrenalin-stinn hanne", om man får tro Gunnar Adler-Karlsson?
- h Enligt den amerikanske psykologen Paul Babiak finns det en större andel **psykopater** hos människor i ledande ställning än hos en befolkning i stort. Vad kännetecknar egentligen en psykopat?
- i Ge exempel på frågor man kommer in på när man studerar olika länders **statsskick**.

Kapitel 18 och 19

- a Förklara innebörden i begreppen **demokrati** respektive **diktatur**.
- b Demokratin i **det antika Aten** var långt ifrån fullständig, sägs det i texten. Räkna upp några av de viktigaste inskränkningarna.
- c Förklara skillnaden mellan **direkt** och **indirekt** (= representativ) demokrati.
- d Vilka fyra huvudkrav måste vara uppfyllda för att ett land ska kunna betecknas som en **västerländsk demokrati**?
- e Räkna upp fem grundläggande **demokratiska friheter**.
- f Vilka politiska grupperingar i Sverige drev en gång i tiden kampen för allmän och lika **rösträtt**?
- g I lärobokstexten sägs att demokratierna i väst kännetecknas av **politisk pluralism**. Vad innebär det uttrycket?
- h Var i världen fanns, fram till slutet av 1980-talet, merparten av de **kommunistiska enpartidiktaturerna** (eller folkdemokratierna, som de ibland kallade sig själva)?
- i De nya staterna i Afrika har ibland varit negativt inställda till flerpartisystem och västerländsk demokrati, sägs det i lärobokstexten. Ange någon förklaring till denna skepsis.
- j Vad regleras vanligen i en **grundlag** (= en författning, en konstitution)?
- k Vilket statsorgan i västerländskt demokratiska länder innehar **lagstiftningsmakten**?

- l Vad menas med **finansmakt**? Hos vilket statsorgan finns den makten i västerländska demokratier?
- m Vad innebär det att ha den **styrande makten**? Hos vilket statsorgan finns den?
- n När man gör internationella studier av statskick kan man använda sig av olika metoder. Förklara skillnaden mellan **komparativa** och **beskrivande** studier.

Kapitel 20

- a Vilka är de båda avdelningarna i det **brittiska** parlamentet? På vilka helt olika sätt är representanterna i respektive avdelning utsedda?
- b Hur ofta är det val till den viktigaste avdelningen i det brittiska parlamentet?
- c Vad heter **folkrepresentationen** i vart och ett av de **nordiska** länderna?
- d Vilka är de båda avdelningarna i det **tyska** förbundsparlamentet? På vilka helt olika sätt är representanterna i respektive avdelning utsedda?
- e Vilka är de två avdelningarna i **USA:s** kongress? Hur många ledamöter utses till var och en av dessa båda avdelningar? Se Faktaruta!
- f Vad menas egentligen med **valsystem**?
- g Förklara kort innebörden i begreppet **proportionella val**.
- h I länder som tillämpar ett proportionellt valsystem är det vanligt med någon form av **småpartispärr**. Vilket är huvudmotivet till att på det sättet frångå principen om proportionell rättvisa?
- i Förklara kort innebörden i begreppet **majoritetsval**.
- j I **Storbritannien** är det majoritetsval i enmansvalkretsar som gäller. Det regelverket har resulterat i såväl ett **tvåpartisystem** som ett **personvalssystem**. Förklara varför.
- k **Frankrikes** majoritetsvals system ger även mindre partier en chans att hävda sig. Förklara hur.
- l **Tysklands** vals system är en kombination av majoritetsval och proportionella val. Hur då?
- m Vilken är den viktiga principiella skillnaden mellan en **monarki** och en **republik**?
- n Ge exempel på några europeiska västerländska demokratiska monarkier.
- o Hur utses presidenten i Finland, Frankrike, Tyskland respektive USA?
- p Förklara kort, men exakt, vad **parlamentarism** innebär.
- q I länder som tillämpar parlamentarism finns det, i princip, tre alternativa möjligheter vad gäller **statschefen**. Vilka tre? Ange något land för varje alternativ.
- r Innan parlamentarismen fick sitt genombrott i hemlandet Storbritannien var maktkampen intensiv mellan två av statsorganen. Vilka två? Vad gällde maktkampen?

- s I parlamentariska demokratier är det, åtminstone i teorin, möjligt med fem olika **regeringstyper**. Förklara kort vad som kännetecknar en:
- majoritetsregering
  - minoritetsregering
  - koalitionsregering
  - samlingsregering
  - expeditonsregering
- t Vilka kännetecken har följaktligen en **minoritetskoalition**?
- u I vilka politiska situationer förekommer **samlings-** respektive **expeditonsregeringar**?
- v Vilket år brukar räknas som parlamentarismens segerår i Sverige? Beskriv i korthet de bakomliggande händelserna.
- x **Talmannen** i den svenska riksdagen har numera en speciell uppgift, som i flertalet andra parlamentariska demokratier tillkommer statschefen. Vilken uppgift?
- y I USA finns ingen parlamentarism. Där råder i stället **presidentstyre**. Förklara kort den viktiga principiella skillnaden.

Kapitel 21 – första delen

- a När ”föddes” **USA**, Amerikas Förenta Stater?
- b Vilken är, kort uttryckt, huvudtanken bakom USA:s **grundlag** från 1789 (samma år inleddes för övrigt den franska revolutionen)?
- c Vad är ett s k **amendment**?
- d USA:s grundlag reglerar först och främst två olika typer av **maktodelningsområden**. Vilka två?
- e När det gäller den **federala** nivån i USA finns det en tydlig **treddelning** av makten. Vilka tre?
- f USA:s **president** väljs för en mandatperiod om fyra år. Vilka är presidentens viktigaste uppgifter/befogenheter? Svara i punktform.
- g Vilka uppgifter har **vicepresidenten**?
- h **Kongressen** består av två avdelningar. Vilka två? Hur många ledamöter har var och en? Hur lång är mandatperioden i respektive avdelning?
- i Vad är syftet med s k **hearings** i kongressens utskott?
- j Vad gör en **lobbyist**?
- k Vem utser ledamöterna av USA:s **högsta domstol**? För vilken tidsperiod?
- l Vad innebär det att högsta domstolen har s k **lagprövningsrätt**?
- m På vilket sätt har kongressen **kontrollmakt** gentemot presidenten?
- n På vilket sätt kan presidenten hävda sin makt gentemot kongressen?
- o Vilka är de två stora politiska **partierna** i USA? Vilken djursymbol använder vart och ett?

- p Vilket **valsysteem** används i USA, på alla politiska nivåer?
- q Partierna i USA beskrivs ofta – åtminstone av europeiska iakttagare – som **valmaskiner** snarare än som partier. Varför denna beskrivning?
- r Vad är egentligen – i presidentvalssammanhang – ett **primärval**?
- s Vad avgörs – i presidentvalssammanhang – på ett **partikonvent**?
- t USA:s president väljs i praktiken i **direkta** val. Men formellt sett är valen **indirekta**. Hur då? Förklara.
- u När installeras en nyvald (eller en omvald) president?
- v Vad är en **guvernör**? Hur väljs en sådan?
- w Vad är och vilka uppgifter har man inom ett **county**?
- x Ge exempel på beteckningar som i USA ungefär motsvarar våra kommuner.
- y Vilken slags verksamhet kan s k **special districts** ansvara för? Ge exempel.
- z Ange några viktiga förklaringar till det ofta låga **valdeltagandet** i USA.

Kapitel 21 – andra delen

- a Vad innebär det att **Japan** är en **enhetsstat**?
- b Vad kallas Japans motsvarighet till våra län/landsting?
- c Det japanska statskicket påminner om det brittiska i några viktiga avseenden. Ge exempel på likheter.
- d Ett viktigt inslag i Japans statskick har dock haft USA som förebild. Vilket?
- e Valen till Japans **folkrepresentation** sker genom ett valsysteem med både majoritetsval och proportionella val. Vad heter folkrepresentationen och dess båda avdelningar?
- f Vilken makt har numera Japans **statschef**?
- g Vad heter det dominerande politiska **partiet** i det japanska flerpartisystemet? Beskriv i några korta ord dess politiska grund.
- h Beskriv ”hörnen” i den speciella **kontakttriangel** som har så stor betydelse i japanskt samhällsliv.
- i Japan har beskrivits som ”**ekonomisk** gigant – men **politisk** dvärg”. På vilka grunder då?

Kapitel 21 – tredje delen

- a **Schweiz** är, trots sin begränsade storlek, en **förbundsstat**. Vilka är de viktigaste bygghandlarna i den federationen?
- b Vilka tydliga uttryck tar sig den politiska **decentraliseringen** i Schweiz? Ge exempel från olika samhällsnivåer.
- c När blev **kvinnorna** fullt ut myndiga i Schweiz?

- d Den schweiziska grundlagen stadgar om **folkomröstning** på federal nivå i tre olika fall. Vilka tre?
- e Den schweiziska folkrepresentationen, **förbunds församlingen**, består av två avdelningar. Vilka två? Hur utses/väljs ledamöterna i var och en?
- f I Schweiz tillämpas inte parlamentarism. I stället har man **permanent samlingsregering**. Platserna i samlingsregeringen har under många år fördelats med hänsyn tagen till **tre olika ”formler”**. Förklara innebörden i var och en av dessa tre.
- g Hur utses **presidenten** i Schweiz?
- h Ange några sannolika förklaringar till det låga intresset för **partipolitik** i Schweiz.
- i Vilka är de fyra största politiska **partierna** i Schweiz?

Kapitel 22 – första och andra delen

- a Räkna upp de fyra svenska **grundlagarna**. Uttyd också förkortningarna.
- b Vilken beslutsprocedur måste genomgå om riksdagen ska stifta ny grundlag eller införa ändringar i en gällande?
- c Vad betyder förkortningen **RO**? Vad bestäms i RO? Vilken procedur krävs för ändringar av RO?
- d Vilket är, kort och principiellt uttryckt, huvudinnehållet i **RF** – den viktigaste av alla svenska lagar?
- e Vad är det som regleras i **TF** respektive **YGL**?
- f Vad bestäms i **SO**?
- g I **RF** räknas upp ett antal **demokratiska friheter** som varje svensk medborgare tillförsäkras ”gentemot det allmänna”. Vad innebär:
- yttrandefriheten?
  - informationsfriheten?
  - mötesfriheten?
  - demonstrationsfriheten?
  - föreningsfriheten?
  - religionsfriheten?
- h Vad sägs i **RF** om dödsstraff, kroppsstraff, tortyr respektive landsförvisning?
- i Vad sägs i **RF** om sambandet i tid mellan brott och straff?
- j Redogör kort för hur den svenska tronen ska ärvas, enligt nu gällande **SO**.
- k Enligt **RF** har Sveriges **monark** endast representativa uppgifter. Vad innebär det? Ge exempel.

Kapitel 22 – tredje delen

- a Beträffande RF:s regler om **val** till den svenska riksdagen:
- Hur ofta hålls ordinarie val?
  - Vilka är kraven för **rösträtt**?
  - Vilka är kraven för **valbarhet**?
- b Vilket geografiskt område omfattar i regel en **valkrets**?
- c Det svenska valsystemet är **proportionellt**. Förklara vad det innebär.
- d Efter ett val sker **mandatfördelningen** i två huvudsteg. Hur då?
- e Hur är den svenska **småpartispärren** konstruerad?
- f I det svenska valsystemet finns ett inslag av **personval**:
- Hur gör man konkret om man, förutom på ett parti, också vill rösta på en person?
  - Vad krävs, i riksdagsvalen respektive kommunvalen, för att ett partis egen rangordning ska ändras?
- g Riksdagens **uppgifter** (maktområden) kan sammanfattas i fyra punkter. Vilka fyra?
- h Riksdagen ska **kontrollera** hur regeringen styr riket:
- Vad menas med misstroendeförklaring?
  - Vilka är konstitutionsutskottets (KU:s) uppgifter?
  - Vilka uppgifter har JO?
  - Vad gör riksrevisionen?
- i Förklara skillnaden mellan **budgetproposition** och **statsbudget**.
- j Efter vilken princip sitter ledamöterna **placerade** i kammaren?
- k Vad gör man i princip i riksdagens **utskott**? Vad är ett utskottsbetänkande?
- l Vad är en **partigrupp**?
- m Vad är en **proposition**?
- n Vad är en **motion**? Vilka tre varianter finns?
- o Varför avslås nästan alla motioner och varför godkänns nästan alla propositioner?
- p Vad innebär begreppet **parlamentarism**? Förklara noggrant.

Kapitel 22 – fjärde och femte delen

- a ”**Regeringen** styr riket”, står det i RF. Vilka **uppgifter** innebär det? Svara i punktform.
- b ”**Regeringen** består av statsministern och övriga statsråd”, enligt RF. **Hur många** personer brukar det handla om sammantaget?
- c Vad är och vad gör:
- **statsrådsberedningen**?
  - en **statssekreterare**?
- d **Hur många** människor, totalt sett, är sysselsatta i statsrådsberedningen och departementen?

- e **Hur många** människor mister sina jobb om en regering förlorar i val? Vilka titlar har dessa personer?
- f Alla regeringsbeslut ska fattas i **regeringssammanträde**. I praktiken avgörs dock det mesta redan vid **beredning** av ärendena. Vad är:
- tjänstemannaberedning?
  - gemensam beredning?
  - veckoberedning?
  - allmän beredning?
  - lunchberedning?
- g Förklara kort innebörden i uttrycket regeringens **"förlängda arm"**.
- h **Hur många** människor, totalt sett, är sysselsatta i den statliga förvaltningen?
- i Ett statligt **verk** (= en **myndighet**) kan betecknas som "kontor", "nämnd", "styrelse", "råd", "delegation" eller något annat. Räkna upp tre verk och ange för vart och ett var i Sverige det är beläget och under vilket departement det sorterar.
- j Vad skiljer ett "traditionellt" statligt verk från ett **affärsdrivande** verk?
- k Räkna upp några statligt ägda **aktiebolag**.
- l Regeringens "förlängda arm" på regional nivå utgörs av **länsstyrelserna** "i den mån ingen annan myndighet har ansvaret för särskilda förvaltningsuppgifter".
- Vem utser landshövding och styrelse?
  - **Hur många** "vanliga" anställda har länsstyrelserna, totalt sett?
- m Vad ligger egentligen bakom beteckningen **"regional röra"**?
- n Vilka är de båda nyaste **storlänena**?
- o Ge två exempel på **lokal** statlig verksamhet.
- p Vad säger **förvaltningslagen** om myndigheternas serviceuppdrag?

Kapitel 23

- a Vad var det som en gång i tiden avgjorde gränserna mellan de gamla **socknarna**?
- b Vilka var de tre **kommuntyperna** enligt 1862 års kommunallag? Vilka uppgifter skulle var och en ansvara för?
- c **Primärkommunerna** minskade drastiskt i antal under 1950- respektive 1970-talen. Vilken var grundtanken bakom dessa sammanslagningar?
- d Vilka är de tre största **landstingen**? Hur många invånare har dessa tre sammanlagt?
- e **Kommunalskatten** är egentligen summan av två olika skatter. Vilka två?
- f Ge exempel på uppgifter som, enligt kommunallagen och en rad speciallagar, är **obligatoriska**, **frivilliga** respektive **förbjudna** för primärkommunerna.
- g Vilka är kommunernas största utgifts- respektive inkomstposter?

- h** Apropå kommunernas "riksdag", **kommunfullmäktige**:
- I vilket avseende skiljer sig kommunfullmäktigevalens **rösträttsregler** från riksdagsvalens?
  - Vilka är kraven för **valbarhet**?
  - Vilket valsysteem tillämpas?
- i** Vad kallas "regeringen" i en kommun? Efter vilken princip är den sammansatt?
- j** Vilka beteckningar har kommunernas motsvarigheter till riksdagens utskott?
- k** Vad är ett **kommunalråd**?
- l** **Hur många** anställda har de svenska kommunerna sammanlagt?
- m** Vad är avsikten med s k **medborgarkontor**?
- n** Vad innebär s k **medborgarförslag**?
- o** Vilka är **landstingens** viktigaste uppgift och samtidigt största utgiftspost? Vilka är de största inkomstposterna?
- p** **Hur många** anställda har de svenska landstingen sammanlagt?
- q** Apropå landstingens "riksdag", **landstingsfullmäktige**:
- Vilka är kraven för **rösträtt** vid val till dessa församlingar?
  - Vilka är kraven för **valbarhet**?
- r** Vad kallas ett landstings "regering"?
- s** Vad är ett **landstingsråd**?
- t** Vad är ett **kommunalförbund**?
- u** Vilka är medlemmar i och vad gör organisationen **Sveriges Kommuner och Landsting**?
- v** Sedan några år pågår en nyordning i vissa delar av Sverige med s k **utvidgat regionalt självstyre**. Beskriv i korthet denna nyordning, som den ter sig i Skåne och Västra Götaland.

Kapitel 24

- a** Hur beskrevs "det demokratiska idealet" när Sveriges dåvarande framtidsminister, Ingvar Carlsson (s), gav **maktutredningen** sitt uppdrag?
- b** Maktutredarna sorterade de drygt 2 000 svenska **maktpersonerna** i sju grupper. Vilka sju?
- c** Beskriv kort den svenske **genomsnittsmakthavaren**.
- d** Enligt maktutredning har **två eliter** länge dominerat Sverige. Vilka två? Vilka grupper ligger bakom var och en?

- e Nedanstående förkortningar utgör en del av det s k **Organisationssverige**. Vad betyder:
- LO?
  - TCO?
  - SACO?
  - LRF?
  - KF?
  - PRO?
  - RF?
- f **Den svenska modellen** har (hade) många beståndsdelar.
- Vad bestämdes i det s k Saltsjöbadsavtalet?
  - Vad innebär begreppet välfärdssamhället?
- g Ange några orsaker till att den svenska modellen, enligt utredarna, spelat ut sin roll.
- h "Det politiska deltagande som är anknutet till den representativa demokratis institutioner visar en stagnerande tendens", sägs det i maktutredningen. Förklara på lite enklare svenska vad man menar med den formuleringen.
- i Gruppen **politik** har fått ett minskande inflytande. Hur förklarar utredarna det?
- j Vad menas med **lobbying**?
- k Vilka är de flitigaste svenska lobbyisterna?
- l Många viktiga beslut fattas vid **informella** träffar mellan olika makthavare. Hur då? Förklara.
- m När det gäller dagspressens politiska färg – som ju bestäms av **ägarna** – råden en tydlig "snedvridning". Hur då?
- n Ovanstående "snedvridning" kanske motverkas av **journalistkårens** politiska sympatier. Vad säger utredarna om de sympatierna?
- o På **huvudfrågan** i sitt uppdrag – närmar sig Sverige "det demokratiska idealet"? – svarar maktutredningen både **Ja** och **Nej**.
- Varför Ja?
  - Varför Nej?

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block E

Kapitel 25

- a Förklara innebörden i begreppet **produktionsfaktor**.
- b Vilka är de tre huvudgrupperna av produktionsfaktorer?
- c Ge exempel på **material**- respektive **energiråvaror**?
- d Vad menas med **know-how**?
- e Produktionsfaktorn **realkapital** är egentligen ett resultat av andra produktionsfaktorer. Hur då? Förklara.
- f Förklara varför fattiga länder ofta misslyckas när det gäller **kombinationen** av och samspelet mellan produktionsfaktorerna.
- g Vilka kombinationer av produktionsfaktorer kan förekomma:
  - i ett jordbruk?
  - hos en tandläkare?
  - på ett sågverk?

Kapitel 26 – första och andra delen

- a **Specialiserade företag** är en förutsättning för vår ekonomiska tillväxt och därigenom för vår höga levnadsstandard, sägs det i texten. Hur då? Förklara.
- b Översätt begreppen **produktion**, **konsumtion** och – det som brukar finnas däremellan – **distribution**.
- c Förklara innebörden i begreppet **bruttonationalprodukt**, **BNP**. Ange också vad BNP faktiskt mäter – och inte mäter.
- d Ange några skäl till att man måste vara en aning försiktig när man använder BNP per person som mått på levnadsstandard i ett land.
- e Ge några exempel på andra levnadsstandardmått än BNP-baserade sådana.
- f Uttyd förkortningen **OECD**. Vad sysslar OECD med? Vilka länder är medlemmar?
- g Vad kännetecknar de delar av Sveriges ekonomi som räknas till **näringslivet**?
- h Av vilka tre delar består **den offentliga sektorn** i vårt land? Ge exempel på några tjänster som respektive del producerar.
- i Hur bekostas den offentliga sektorns verksamhet?
- j Näringslivet och den offentliga sektorn är **ömsesidigt beroende** av varandra, sägs det i texten. Hur kan man förklara ett sådant påstående?
- k Vad menas, i BNP-sammanhang, med **förädlingsvärde**?
- l Vad skiljer **bruttonationalprodukten** från **nettonationalprodukten**?

Kapitel 26 – tredje delen

- a **Försörjningsbalansens tillgångssida** (= tillförselsida) – dvs det som kan användas på olika sätt – består av BNP och import. I vilka tre huvuddelar brukar man gruppera **användningssidan**?
- b Vad är egentligen en **investering**?
- c Vad betyder ordet **transferering**? Räkna upp några viktiga exempel på transfereringar.
- d Förklara innebörden i begreppet ”**två-tredjedels-samhälle**”.
- e Förklara innebörden i begreppet **utgiftskvot** (vad gäller den offentliga sektorns utgifter). Hur hög är den svenska utgiftskvoten?
- f Förklara innebörden i begreppet **skattetryck**. Hur högt är det svenska skattetrycket?
- g Hur stor är den svenska **statsskulden**?
- h Vilken är den viktiga skillnaden – sett till tiden – mellan **räkenskaper** och **budget**?
- i Vad redovisas i **nationalräkenskaperna**? Vilken statlig **myndighet** ansvarar för nationalräkenskaperna?
- j Vilken slags innehåll finns det i **nationalbudgeten**? Hos vilken statlig **myndighet** görs de bedömningar som ligger till grund för nationalbudgeten?
- k Vilken slags information kan man hämta i regeringens **finansplan**?
- l Vad visar **betalningsbalansen**?
- m Förklara skillnaden mellan begreppen **utlandsskuld** och **statsskuld**.
- n Vilken **myndighet** är det som ansvarar för statens lån?
- o Förklara skillnaden mellan **budgetproposition** och **statsbudget**.
- p Vad gör **riksrevisionen**?

Kapitel 27

- a Förklara innebörden i begreppet **överbefolkning**? Har Sverige någon gång varit överbefolkat?
- b Vad menas med **urbanisering** respektive **emigration**? Hur många svenskar emigrerade till Amerika mellan 1840 och 1930?
- c Vad är det, enkelt uttryckt, som sker vid **produktivetsförbättringar**?
- d Förklara varför **jordbrukets** förbättrade produktivitet en gång i tiden var en förutsättning för industrialiseringen.
- e När hade vi i Sverige de s k **rekordåren**?
- f Räkna upp de tre viktigaste svenska **naturtillgångarna**. Vilka av dem är **materialråvaror** och vilka är **energiråvaror**?
- g Hur kan man förklara den snabbt ökande internationella efterfrågan på pappersmassa och **papper** för omkring hundra år sedan?
- h Ge exempel på några viktiga användningsområden för **järn** och **stål**.

- i De svenska **vattenfallen** utnyttjades tidigt (dvs före elektriciteten) som direkt energikälla. Hur då? Ge några exempel.
- j Vad menas med **humankapital**?
- k Vilken är, enkelt uttryckt, huvudidén bakom det svenska **skolväsendet**?
- l Vad betyder **FoU**?
- m Ange några ingredienser i den s k **Gnosjöandan**.
- n Vilken är **IKEA:s** ursprungliga affärsidé?
- o Vad kännetecknar ett **postindustriellt samhälle**?
- p Vad menas med **strukturrationalisering**?
- q Ge exempel på **näringsgrenar** som förlorat arbetstillfällen genom strukturrationaliseringar i vårt land. Ge även exempel på svenska **landsdelar** som fått problem i samband med strukturrationaliseringar.
- r Vilka är de viktigaste ekonomiska **högtrycksområdena** i Sverige?
- s Vilka ingredienser ingår i en **luthersk arbetsmoral**?
- t Räkna upp några viktiga beståndsdelar i ett lands **infrastruktur**.
- u Förklara innebörden i begreppen **nationalförmögenhet** och **miljöskuld**.
- v Beskriv kortfattat hur Sverige, under de tre sista årtiondena av 1900-talet, tappade placeringar – i förhållande till andra i-länder – när det gäller BNP per person.
- w Förklara innebörden i **det postindustriella dilemmat** (som det beskrivits av Lars Ingelstam).
- x Förklara innebörden i begreppet **marknadsförsörjning** (som det brukar användas av organisationen Svenskt Näringsliv).

Kapitel 28 – första och andra delen

- a Varför är det, om man ska resonera så att en fysiker blir nöjd, direkt fel att tala om **energianvändning**?
- b Ge några exempel från vardagslivet på **energiomvandlingar**.
- c Vilka tre sammansättningar med ordet energi brukar politiker och ekonomer använda sig av?
- d Vilka är de övergripande **målen** för den svenska energipolitiken?
- e Vad är egentligen **fossil**? Vilka är de tre viktigaste fossila bränslena?
- f Vilka energikällor brukar klassas som **förnybara**?
- g Ur vilket ämne utvinns **kärnenergi** (atomenergi)?
- h Hur stor andel av världens respektive Sveriges **energitillförsel** svarar **oljan** för?
- i Var finns världens största kända **oljereserver**?
- j Ge exempel på produkter som utvinns då råolja sönderdelas i **raffinaderier**.

- k Ge exempel på produkter som tillverkas i **petrokemisk industri**.
- l Hur stor andel av världens respektive Sveriges **energitillförsel** svarar **kolet** för?
- m Räkna upp några länder som har stor **kolbrytning**.
- n Hur stor andel av världens respektive Sveriges **energitillförsel** svarar **naturgasen** för?
- o Var finns världens största kända **naturgasreserver**?
- p Ge två viktiga exempel på **energi**bärare****.
- q Hur stor andel av den totala svenska **energianvändningen** "bärs" ut på dessa båda sätt?
- r Ett **kraftverk** kan producera **elektricitet** på i princip tre olika sätt. Vilka tre?
- s Det finns mer än 400 **kärnkraftverk** i världen. Vid flera av dessa (även vid de tre svenska) finns dessutom mer än en s k reaktor.
  - Vilket land har flest kärnkraftverk?
  - Hur många finns det i Europa?
  - Vilka länder i Europa har flest? Ange fyra.
  - Räkna upp några europeiska länder som helt saknar kärnkraftverk.
- t Ett **värmeverk** producerar hetvatten. Beskriv principen i stora drag.
- u Vilka värmekällor kan utnyttjas i ett värmeverk?
- v Varför byggs värmeverk företrädesvis i större tätorter?

Kapitel 28 – tredje och fjärde delen

- a I få länder används det så mycket energi per person som i Sverige. Ange fyra viktiga förklaringar till detta förhållande.
- b Hur fördelar sig – i grova drag – den **svenska energiförbrukningen** om man ser till olika **användningsområden**?
- c Hur stor andel av den **svenska energitillförseln** gör **privatbilismen** av med?
- d Apropå den **svenska riksdagens energipolitiska** beslut – vad bestämdes egentligen:
  - 1980?
  - 1985?
  - 1997?
  - 2002?
- e Vilka är, sammanfattningsvis, de två stora problemen med kärnkraften?
- f Vilka är de värsta problemen med fossila bränslen?
- g Vilka två intressen står mot varandra då det gäller utbyggnad av den svenska vattenkraften?
- h Hur kan man, ur energisynpunkt, utnyttja sol och vind? Vilka är svårigheterna?
- i Med hur mycket minskar man energiåtgången i en normalsvensk bostad om man minskar inomhustemperaturen med två grader Celsius?

Kapitel 29

- a Vad är det egentligen som orsakar **försurningen** av mark och vatten?
- b Förklara i stora drag hur den s k **växthuseffekten** åstadkoms.
- c Vilka konsekvenser kan en förhöjd medeltemperatur medföra?
- d Vad är **ozon**? Vilken nytta gör det s k ozonskiktet?
- e Vilken är den viktigaste orsaken till ozonskiktets uttunning?
- f Räkna upp några **tungmetaller**.
- g Hur många kg **hushållssopor** slänger en genomsnittssvensk per år?
- h Uttyd förkortningen **UNEP**. Vad gör UNEP?
- i Vilka två huvudmöjligheter finns det, vad gäller **styrmedel** i miljöpolitiken?
- j Ge exempel på ekonomiska styrmedel.
- k Miljölagarna i den svenska **miljöbalken** kan delas in i tre kategorier. Vad kännetecknar var och en?
- l Vad betyder, i miljösammanhang, förkortningen **PPP**?
- m Var finns de svenska **miljödombstolarna**? Var finns miljööverdomstolen?
- n Vilka svenska myndigheter kan ge **tillstånd** för miljöfarlig verksamhet?
- o Vilka svenska myndigheter utövar **tillsyn**, centralt respektive "på fältet"?
- p Räkna upp några viktiga **miljöorganisationer**, verksamma i Sverige.
- q Vilka länder brukar räknas till var och en av följande G-kombinationer:
  - **G 7** och **G 8**?
  - **G 77**?
  - **G 20 plus**?
- r Apropå FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro 1992, **UNCED**: Hur många länder var representerade?
- s Apropå Agenda 21 från Rio-konferensen:
  - Hur är dokumentet i princip utformat?
  - Till vem/vilka är det riktat?
  - Hur formulerades den grundläggande inställningen i handelsfrågor?
- t Apropå det s k **Kyotoprotokollet**:
  - Hur många länder har ratificerat det?
  - Vilken är huvudinnebörden?

Kapitel 30 – första och andra delen

- a Att det bedrivs handel med **varor** mellan världens länder är självklart. Men man tänker kanske inte på att det också sker ett omfattande handelsutbyte med **tjänster**. Ge några exempel på svenska tjänsteföretag, som är verksamma över gränserna.
- b Räkna upp några **länder** vars utrikeshandel motsvarar 40 % eller mer av BNP.

- c I **USA** motsvarar utrikeshandeln mindre än 10 % av BNP. Hur kan man förklara den låga siffran?
- d Hur ser mönstret i utrikeshandeln ut för det "typiska" fattiga **u-landet**?
- e Vad betyder förkortningen **NIC**? Räkna upp några NIC-länder.
- f Vad betyder förkortningen **OPEC**? Räkna upp några OPEC-länder.
- g Vad menas med **terms of trade**?
- h Världshandelns **varor** brukar delas in i tre huvudgrupper. Vilka tre? Ge konkreta exempel inom varje huvudgrupp.
- i En anledning till att länder handlar med varandra uppges vara att "naturtillgångarna är ojämnt fördelade". Förklara lite närmare.
- j En annan orsak som anges till utrikeshandeln är att vissa varor "måste tillverkas i stor skala". Förklara varför detta ger upphov till handel över gränserna.
- k En tredje delförklaring till handel mellan länder är, enligt texten, att vissa länder har "speciella tillverkningsfördelar". Ge några tydliga sådana exempel.
- l Att "konsumenterna efterfrågar olika varumärken" anges i texten som en fjärde anledning till utrikeshandeln. Förklara lite närmare.
- m Vad menas med **absolut fördel** respektive **relativ** (= komparativ) **fördel**?
- n **Teorin om komparativa fördelar** brukar förknippas med i första hand två personer. Vilka två?
- o Förklara i korthet innebörden i teorin om komparativa fördelar.

Kapitel 30 – tredje, fjärde och femte delen

- a Vad menas med **frihandel** respektive **protektionism**?
- b Vilka fyra olika typer av motiv kan det finnas för ett land att omge sig med **tullar**?
- c Bakom var och en av nedanstående tre förkortningar döljer sig organisationer som har stor betydelse för världshandeln. Uttyd förkortningarna och ange i korthet vad var och en sysslar med.
  - **WTO:**
  - **IBRD:**
  - **IMF:**
- d **Bytesbalansen** är summan av tre olika saldon (= skillnader): **handelsbalansens**, **tjänstebalansens** och **transfereringsbalansens**. Vad är det som framgår av var och en av dessa delbalanser?
- e Vad händer om det blir överskott respektive underskott i **bytesbalansen**?
- f Vad kallas sammanställningen av ett lands **alla ekonomiska transaktioner** (balanser) med utlandet – alltså även in- och utlåningen (= kapitalbalansen) medräknad?
- g Apropå **frihandelsområde** och **tullunion**: förklara både vad som förenar dem och vad som skiljer dem åt.

- h** **Det europeiska handelsblocket** har förstås, lika lite som något annat block, några exakta gränser. Det vanligaste är att man definierar det som **EES**. Vad betyder förkortningen? Vilka länder ingår?
- i** **Det nordamerikanska handelsblocket** brukar definieras som **NAFTA**. Vad betyder förkortningen? Vilka länder ingår?
- j** **Det östasiatiska handelsblocket** har "vaga" gränser, men **ASEAN** spelar en central roll. Vad betyder förkortningen? Vilka länder ingår?
- k** Vad betyder förkortningen **APEC**? Varför är det "ekonomiska jurisdiktioner" – inte länder – som är medlemmar? Vilka "ekonomiska jurisdiktioner" är med i APEC?
- l** Vad vill organisationen **ATTAC**?

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block F

Kapitel 31 och 32

- a Ordet **ekonomi** har grekiskt ursprung. Hur kan man bäst översätta det?
- b **Privatekonomi, företagsekonomi, samhällsekonomi** – dessa delar av ekonomin hänger samman som flätorna i en korg, sägs det i texten. Hur då? Förklara med ett exempel.
- c Vilken slags perspektiv i sina studier har man om studerar **mikroekonomi** respektive **makroekonomi**?
- d Vilka är de båda ”bärande tankar” som texten presenterar inför de vidare studierna av ekonomi?
- e Som framgår av text och bild brukar samhällsekonomien beskrivas med hjälp av en förenklad modell, **det ekonomiska kretsloppet**. Vilka är de s k **aktörerna** i kretsloppet?
- f Vilka skeenden i samhällsekonomien kan resultera i **avtappning från** det inre kretsloppet?
- g Vilka skeenden kan resultera i **påfyllning till** det inre kretsloppet?
- h Kretsloppets aktörer agerar på ett antal marknader (= spelplaner), sägs det i texten. På vad syftar egentligen facktermen **marknad**?
- i Vad menas egentligen med **marknadsföring**? Ge exempel på några vanliga praktiska marknadsföringsinsatser/marknadsföringsåtgärder.
- j Ge exempel på ett antal marknader och red ut för var och en:
  - vad **utbudet** består av.
  - vem/vilka som är **säljare**.
  - vem/vilka som är **köpare**.
  - vad **priset** kallas på den speciella marknaden.

Kapitel 33

- a Vilka är de viktigaste kännetecknen hos en renodlad **planeekonomi**?
- b Vilka är de viktigaste kännetecknen hos en renodlad **marknadsekonomi**?
- c Vad kännetecknar **ägandet** i ett **socialistiskt** ekonomiskt system?
- d Vad kännetecknar **ägandet** i ett **kapitalistiskt** ekonomiskt system?
- e Vilka länder kunde – åtminstone fram till slutet av 1980-talet – beskrivas som i huvudsak **socialistiska planeekonomier**?
- f Numera är det **kapitalistisk marknadsekonomi** som verkar gälla över nästan hela världen – dock med några få undantag.
  - Hur kan man bäst beskriva Cuba och Nordkorea?
  - Med vilka begrepp beskrivs Kina av sina politiska makthavare?
- g På sätt och vis kan man beteckna alla jordens stater som **blandekonomier**, sägs det i texten. Hur då? Förklara.
- h Vilka kategorier av företag – med hänsyn till **ägarform** – finns det i Sverige? Ge exempel inom varje kategori.

- i Vilka möjligheter finns det i Sverige om man ser till den **juridiska formen** för företag?
- j Vilken skillnad i **risktagande** (för företagets skulder) finns det mellan å ena sidan enskild firma och handelsbolag och aktiebolag å den andra?
- k Förklara innebörden i begreppen **fysisk person** och **juridisk person**.
- l Frågan **varför** vissa länder blivit rika medan andra förblivit fattiga har sysselsatt många ekonomer. Försök sammanfatta Nobelpristagaren Douglas Norths uppfattning.

Kapitel 34

- a Vilka olika typer av **konkurrensmedel** – vilka redskap – kan säljare använda sig av? Ange fyra.
- b Vad menas med **marknadsmix**?
- c Konkurrensmedlet **påverkan** (= marknadsbearbetning) kan vara mycket annat än reklam. Vad är SP respektive PR?
- d Vilka olika typer av **konkurrensformer** – vilka miljöer – brukar man räkna med? Ange fyra.
- e Vilka är de viktigaste inslagen i **konkurrenslagen**?
- f Vad gör det statliga **konkurrensverket**?
- g Vad menas med **monopol**? Ge några exempel på svenska monopolföretag.
- h Räkna upp några faktorer som motverkar uppkomsten av monopol.
- i Förklara skillnaden mellan **maktmonopol** och **rättsliga monopol**.
- j Vad menas med **oligopol**? Ge några exempel på marknader som i Sverige fungerar som oligopol.
- k Vad är typiskt för oligopolkonkurrens?
- l Vilka är de vanligaste konkurrensmedlen på en oligopolmarknad?
- m Vad kan sägas om antalet företag då det råder **monopolistisk konkurrens**? Av vad består det monopolistiska i denna konkurrensmiljö?
- n **Fri konkurrens** är – om än bara i teorin – det marknadsekonomiska idealet. Vilka krav måste vara uppfyllda för att denna marknadsform ska anses råda?
- o Några få marknader har – åtminstone delvis – inslag av fri konkurrens. Ge två viktiga exempel på sådana marknader.
- p Vad är egentligen en **aktie**? Vad är det alltså man äger om man äger en aktie?
- q Vad betyder förkortningen **SAX**?
- r Vad menas, i börssammanhang, med begreppet **betalkurs**?

Kapitel 35 – första och andra delen

- a **Matpriserna** i Sverige är högre än vad de är i många andra länder. Orsakerna till detta får man, sägs det i texten söka på tre olika håll. Vilka tre?
- b Vilka tre **motiv** fanns/finns det för statsmakterna att stötta Sveriges bönder?
- c Hur mycket statligt stöd per år får en svensk genomsnittsjordbrukare?
- d Hur många bönder finns det i dagens Sverige?
- e Hur stor andel av EU:s budget går åt, i runda tal, till jordbrukssubventioner?
- f I texten beskrivs Sverigemarknaden för mat, när det gäller förädling och tillverkning, som **oligopol**. Därvidlag har **jordbrukskooperationens** storföretag en mycket stark ställning. Nämna några av dess företag.
- g Ge ytterligare några exempel på livsmedelstillverkande storföretag.
- h Också **handeln** med mat måste, för Sverige som helhet, beskrivas som en oligopolmarknad. Vilka är de stora blocken i detta oligopol?
- i Även pengar kostar på sätt och vis pengar, sägs det i texten. Vad kallas **priset för pengar** (= priset på kredit)?
- j Vad menas med **räntemarginal** (= räntegap)?
- k Konkurrensmiljön på kreditmarknaden måste beskrivas som **oligopol**, sägs det i texten. Räkna upp några viktiga kännetecken hos detta oligopol.
- l **Bankerna** kan alltså betraktas som mellanhänder mellan de som sparar och de som lånar. Vilka är de viktigaste traditionella bankerna?
- m På bankmarknaden har det under senare år dykt upp ett flertal nya aktörer, s k **nischbanker**. Räkna upp några sådana.
- n Varför måste man se på **riksbanken** som det viktigaste kreditinstitutet i Sverige?

Kapitel 35 – tredje och fjärde delen

- a Ge några exempel på vanliga svenska **bostadspolitiska** medel.
- b I Sverige kan man förfoga över sin bostad på olika sätt. Vilka är de tre **upplåtelseformerna**? Vilken omfattning har var och en?
- c Ange några viktiga skillnader mellan hyresrätt och bostadsrätt.
- d Vilka är **parterna på hyresmarknaden**? Vilken huvuduppgift har var och en?
- e Vad menas med **bruksvärde** för en hyresbostad?
- f Vilken betydelse har det för en hyresgäst om det finns en s k **förhandlingsklausul** i hyreskontraktet?
- g Om en av parterna i ett sprucket samboförhållande begär **bodelning**, så gäller den s k **sambolagen**. Vilka är i sådana fall huvudreglerna för fördelning av ägodelar?
- h Vad innebär det att sambolagen är en **dispositiv** lag?
- i Vad kallas **priset för arbete**?

- j Vilka är de båda **parterna på arbetsmarknaden**?
- k Vad är egentligen ett **kollektivavtal**?
- l Vad menas med **löneglidning**?
- m Lönesättningen på svensk arbetsmarknad kan utformas på olika sätt. Vad innebär **individuellt ackord** respektive **gruppackord**?
- n Av vilka delposter (dvs **inströmmar** och **utströmmar**) består ett hushålls **disponibla inkomst**?

Kapitel 36 – första och andra delen

- a Vad är en **konjunkturcykel**?
- b Vad menas, i konjunktursammanhang, med **recession** respektive **depression**?
- c Räkna upp några av **lågkonjunkturs** kännetecken.
- d Räkna upp några av **högkonjunkturs** kännetecken.
- e Förklara innebörden i **löne-pris-spiralen**.
- f Vad visar den s k **Phillipskurvan**?
- g Översätt ordet **inflation**.
- h Översätt ordet **stagflation**.
- i Räkna upp tre ekonomiska företeelser som orsakar **avtappning** (= läckage) från det inre kretsloppet.
- j Räkna upp tre ekonomiska företeelser som orsakar **påfyllning** (= injektioner) till det inre kretsloppet.
- k Vad menas i princip med **samhällsekonomisk balans**?
- l Förklara hur en nedgång i de internationella konjunkturerna påverkar investeringsviljan på hemmaplan.
- m Konjunktursvängningar handlar en hel del om **psykologi** hos dem som bestämmer över investeringarna. Hur då? Förklara.
- n Hur fungerar psykologin i en konjunktur**uppgång** respektive i en konjunktur**nedgång**? Förklara kortfattat.

Kapitel 36 – tredje delen

- a Vilka är den svenska ekonomiska politikens **mål**?
- b Vilka är den svenska ekonomiska politikens **medel**?
- c Vad gör i princip en regering som bedriver **budgetpolitik**?
- d Vad innehåller en **budgetproposition**?
- e Vad är en **statsbudget**?
- f Vad är en **underbalanserad** budget? I vilket konjunkturläge tillgrips en sådan?
- g Vad är en **överbalanserad** budget? I vilket konjunkturläge tillgrips en sådan?

- h** Vilka är statsbudgetens tre viktigaste **inkomst**poster respektive fem största **utgifts**poster?
- i** Under 1930-talet vände engelsmannen **John Maynard Keynes** upp och ner på några gamla budgetpolitiska "sanningar". Hur då? Förklara.
- j** Vad gör, uttryckt i några få ord, en riksbank som bedriver **kreditpolitik**?
- k** Hur kan man sammanfatta amerikanen **Milton Friedmans** uppfattning om hur ekonomisk politik ska bedrivas?
- l** I vilket konjunkturläge försöker riksbanken **höja** respektive **sänka** räntan? Förklara varför.
- m** Hur fungerar i princip systemet med den s k **reporäntan** (= reparäntan)?
- n** I vilket konjunkturläge **köper** respektive **säljer** riksbanken obligationer och statsskuldväxlar? Förklara varför.
- o** **Riksbanken** är alltså Sveriges centralbank. Vilka uppgifter har därigenom riksbanken?
- p** Hur har riksbankens **huvudmål** formulerats av vår riksdag?
- q** Förklara varför riksbankens kreditpolitik (= räntepolitik) också kan kallas **penningpolitik**.
- r** **Ränta** är alltså priset på kredit. Men hur bär sig riksbanken åt för att påverka:
- den **långsiktiga** marknadsräntan?
  - den **kortsiktiga** marknadsräntan?
  - den **kortkortsiktiga** dagslåneräntan (= reporäntan = styrräntan)?
- s** Förklara skillnaden mellan **fast** och **rörlig** bostadslåneränta (= boränta).
- t** Köp och försäljning av **valutor** kan göras av olika anledningar. Ange tre.
- u** Vad innebär begreppet **rörlig växelkurs**?
- v** Kursen på ett lands valuta, den s k växelkursen, hänger ihop med dess utbud och efterfrågan. Men vad påverkar utbudet av och efterfrågan på en viss valuta?
- w** Ett lands valutapolitik går bl a ut på att försöka undvika långvariga underskott i utrikeshandeln. Vad gör man om det uppstår ett **tillfälligt** underskott?
- x** Räkna upp två medel med vilka **långvariga** underskott i utrikeshandeln kan bekämpas.
- y** Vad menas med **devalvering** respektive **depreciering**?
- z** Hur påverkas ett lands utrikeshandel av en devalvering eller en depreciering?

Kapitel 36 – fjärde och femte delen

- a** Översätt ordet **inflation**.
- b** Översätt ordet **deflation**.
- c** Den mest omskrivna inflationen under 1900-talet är nog den som Tyskland drabbades av på 1920-talet. Vilken var den viktigaste orsaken till den hyperinflationen?
- d** Förklara hur **konsumentprisindex, KPI**, är konstruerat.
- e** Vilka år, sedan 1980, har den svenska inflationen varit som högst respektive lägst?

- f Vad menas med **reallöneökning**?
- g Inflation kan skapa arbetslöshet. Förklara hur.
- h På vilket sätt är det ett samhällsekonomiskt problem att inflationen missgynnar sparandet?
- i Inflationen uppges ta från de fattiga och ge åt de rika. Hur fungerar det sambandet? Förklara.
- j Förklara hur inflationen kan bero på inflationen.
- k Förklara hur **löne-pris-spiralen** fungerar.
- l Förklara hur **löne-löne-spiralen** fungerar.
- m Förklara, kort och kärnfullt, innebörden i den s k **accelerationsprincipen**.
- n Förklara hur en statlig investering i bästa fall kan få s k **multiplikatoreffekter**.
- o Att bli arg på "marknaden" när man inte gillar dess prissättning är ungefär jämförbart med att bli arg på termometern eller barometerna vid dåligt väder, sägs det i texten. Utveckla den jämförelsen lite närmre.

Kapitel 37

- a Av vilka tre huvuddelar består den svenska **offentliga sektorn**? Vilka två **inkomstmöjligheter** har denna sektor?
- b Det finns ett samband i Sverige mellan **demokratin** och **beskattningsrätten**, framgår det av texten. Hur ser det sambandet ut?
- c Förklara skillnaden mellan **direkt** och **indirekt** skatt.
- d Direkt skatt tas ut på **inkomster** av tre olika slag. Vilka tre?
- e Det som brukar kallas **kommunalskatt** är egentligen summan av två skatter. Vilka två?
- f Vad innebär principen att kommunalskatten är **proportionell**?
- g Räkna upp några kommuner där skattesatsen är högre respektive lägre än riksgenomsnittet.
- h Bland **statens skatteinkomster** finns fyra dominerande poster. Vilka fyra?
- i Vem i den s k distributionskedjan är det som får bära hela kostnaden för **momsen** (= mervärdesskatten)?
- j Vad innebär det att momsens är **differentierad**?
- k Förklara skillnaden mellan **preliminär** och **slutlig** inkomstskatt.
- l Vad händer ur skattesynpunkt med inkomster som överstiger var och en av de båda **brytpunkterna**?
- m Hur mycket skatt ska man betala på **kapitalinkomster**?
- n På vilken skattebas beräknas **arbetsgivaravgifter** (= löneskatt)?
- o Förklara vad den s k **Lafferkurvan** visar.
- p Vilka två länder har det högsta **skattetrycket** i världen?

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block G

Kapitel 38 och 39

- a Ungefär när var **industrins** andel av arbetskraften som störst i Sverige? Hur stor var andelen då?
- b Vad kännetecknar ett **postindustriellt** samhälle?
- c Uttyd förkortningarna **LO**, **SAF**, **TCO** respektive **SACO**.
- d De första förbunden inom LO bildades enligt **yrkesförbundsprincipen**. Senare kom **industriförbundsprincipen** att dominera. Förklara skillnaden mellan dessa båda principer.
- e Vad kom SAF och LO överens om genom det s k **Saltsjöbadsavtalet**?
- f Vad gör **arbetsdomstolen**, AD?
- g Vad är en **soloföretagare**?
- h Vad innebär det att jobba som **frilansare**?
- i Det ökande behovet av **tillfälligt anställda** uppges från arbetsgivarhåll bero på övergången från industri- till tjänstesamhälle. Hur då? Förklara.
- j Vad menas med **outsourcing**?
- k Vad gör egentligen ett **bemanningsföretag**? Vilka motiv kan det finnas att utnyttja ett sådant företag?
- l Vilka personer räknas till **arbetskraften**?
- m Frånvaro från jobbet på grund av sjukdom är ett större problem i Sverige än i flera jämförbara länder. Hur ser **sjukfrånvaron** ut om man i statistiken jämför offentligt anställda med anställda i privata företag respektive män med kvinnor?
- n I vilka delar av Sverige är sjukfrånvaron högst respektive lägst?
- o Räkna upp fyra olika orsaker till **arbetslöshet**.
- p Ge exempel på yrkesområden där **säsongsarbetslöshet** är vanlig.
- q Förklara skillnaden mellan **öppen** och **dold arbetslöshet**.
- r Vilka huvudsyften har den svenska **arbetsmarknadspolitiken**?
- s Räkna upp några vanliga arbetsmarknadspolitiska **åtgärder**.
- t I texten påstås det att den svenska **befolkningsutvecklingen** på sikt kommer att välla problem på arbetsmarknaden. Hur då? Förklara.
- u Uttyd förkortningen **JämO**. Vad gör JämO?
- v Uttyd förkortningen **DO**. Vad gör DO?

Kapitel 40 – första och andra delen

- a På den svenska arbetsmarknaden finns det omkring fyra miljoner **förvärvsarbetande**. Vilka två huvudkategorier kan man urskilja?
- b Vem är egentligen **arbetsgivare**?
- c **De anställda** – dvs arbetstagarna – brukar av tradition delas in i två kategorier. Vilka två? Hur särskiljer man dem?
- d Räkna upp fem av de största LO-**förbunden**.
- e **TCO** är en förkortning för Tjänstemännens Centralorganisation. Hur många medlemmar har TCO?
- f Vilka är de största TCO-**förbunden**?
- g **SACO**, Sveriges Akademikers Centralorganisation, är alltså akademikernas organisation. Vad är egentligen en **akademiker**? Hur många medlemmar har SACO?
- h Vilka är de största SACO-**förbunden**?
- i Vad är (uttyd förkortningarna) och vad gör:
- FFI?
  - EFS?
  - ILO?
- j Vilken central sammanslutning representerar var och en av följande **arbetsgivare**:
- de privatägda företagen i Sverige?
  - de svenska kommunerna och landstingen?
  - den svenska staten?
- k De privata företagens organisation heter alltså **Svenskt Näringsliv**.
- Vilket förbund i Svenskt Näringsliv är det största om man ser till antalet anställda hos medlemsföretagen?
  - Vilka förbund är störst om man i stället tar hänsyn till antalet företag?
- l Vad menas med **löneglidning**?
- m Vilka **konfliktåtgärder** kan var och en av motparterna på arbetsmarknaden hota med – och i värsta fall använda sig av – i samband med en sk intressetvist?
- n Vilka uppgifter har det statliga **medlingsinstitutet**?

Kapitel 40 – tredje delen

- a Vad betyder förkortningen **MBL**?
- b Enligt MBL har facket rätt till fortlöpande **information** från arbetsgivaren. Om vad ska information lämnas?
- c Vad innebär, i MBL-sammanhang, begreppet **förhandling**?
- d Vid vilka två olika situationer ska **arbetsgivaren**, enligt MBL, ta initiativ till förhandling?
- e Vad menas med **central** förhandling? När tar man till central förhandling enligt MBL?
- f Vad betyder förkortningen **LAS**?
- g Vad innebär **fast anställning**, enligt LAS?
- h Ge två exempel på situationer som, enligt LAS, kan vara "saklig grund" för avsked eller uppsägning av personal.
- i Vilken **turordning** gäller i princip, enligt LAS, om en arbetsgivare säger upp personal p g a arbetsbrist?
- j Ge exempel på situationer där en arbetsgivare, enligt LAS, har rätt att anställa personal för **viss tid**.
- k Vad betyder förkortningen **AML**?
- l Till skillnad från MBL och LAS gäller AML även för andra än för anställda. För vilka då?
- m AML är en s k **ramlag**. Vad innebär det?
- n Vilka uppgifter har **arbetsmiljöverket** respektive **arbetsmiljöinspektionerna**, enligt AML?
- o När och av vem/vilka utses **skyddsombud**, enligt AML?
- p Ge exempel på uppgifter/rättigheter som ett skyddsombud har, enligt AML .
- q När och av vem/vilka utses en **skyddskommitté**, enligt AML?

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block H

Kapitel 42 – första och andra delen

- a Om en viss handling ska – eller inte ska – betraktas som ett brott är egentligen en **politisk** fråga. Hur då? Förklara.
- b Vad innebär begreppet **det allmänna rättsmedvetandet**?
- c Vad betyder ordet **juridik**?
- d Räkna upp de sex viktigaste **rättskällorna** i vårt lands rättssystem.
- e Vad innebär det att en dom är **prejudicerande** och alltså fungerar som **prejudikat**?
- f Vad menas med **civilrätt**?
- g Vilket är, i princip, innehållet i **straffrätten**?
- h Hur är, i stora drag, **brottsbalken** uppbyggd?
- i Vad menas med **processrätt**?
- j Ungefär hur många brott mot brottsbalken och de specialstraffrättsliga lagarna **anmäls** varje år till svensk polis?
- k Vilka är, enligt statistiken, de tre vanligaste typerna av polisanmälda brott?
- l Vad menas med att ett brott klarats upp?
- m Hur hög är **upplklaringsprocenten** i genomsnitt i vårt land?
- n Ange någon brottstyp som har klart högre respektive klart lägre upplklaringsprocent än den genomsnittliga.
- o Förklara innebörden i begreppet **brottsstatistikens mörkertal**.
- p Ange några tänkbara orsaker till att vissa brott förblir **oanmälda**.
- q Ange några skäl till att man måste vara försiktig med slutsatserna, när man analyserar brottsstatistik.
- r Ge exempel på grupper av skilda slag som är tydligt **överrepresenterade** i den svenska brottsstatistiken.
- s Förklara innebörden i begreppet **socialt arv**.
- t Även människor som inte drabbas direkt och personligen kan ses som **brottsoffer**. Hur då? Förklara.

Kapitel 42 – tredje och fjärde delen

- a Hur är systemet med **dagsböter** konstruerat?
- b Vad innebär **villkorlig dom** för den dömde?
- c Vad innebär **skyddstillsyn**?
- d Skyddstillsyn kombineras ofta med andra påföljder. Ge två sådana exempel och förklara vad var och en innebär.
- e Vilken är den allra kortaste och den allra längsta **fängelsetiden**?

- f Vad menas med **ordningsbot**? Vilken typ av brott kan leda till denna påföljd? Ge exempel.
- g Vad innebär ett **strafföreläggande**?
- h Vad är **åtalseftergift** (åtalsunderlåtelse)?
- i Förklara innebörden i begreppet **skadestånd**.
- j Förklara innebörden i begreppet **allmänprevention**.
- k Förklara innebörden i begreppet **individualprevention**.
- l Det finns tre instanser i **allmänna domstolar**. Vilka tre?
- m Vad skiljer, i princip, en nämndeman från en lagfaren domare?
- n Vem utser nämndemännen i en tingsrätt respektive en hovrätt?
- o Vilken typ av mål tas upp i högsta domstolen (HD)?
- p Vilken typ av mål avgörs i **allmänna förvaltningsdomstolar**?
- q Vilka är de tre instanserna i allmänna förvaltningsdomstolar?
- r Vilken typ av mål avgörs i **arbetsdomstolen** (AD)?
- s Vilken typ av mål avgörs i en **hyresnämnd**?
- t Vilken typ av mål avgörs i en **miljödostol**?
- u Vilken typ av mål avgörs i **allmänna reklamationsnämnden** (ARN)?

Kapitel 43

- a Vad står förkortningen **ANT** för?
- b Ge exempel på droger som är legala respektive illegala i vårt land.
- c Vad menas med **alkoholhaltig dryck** i svensk juridisk mening?
- d Vad innebär det att alkohol är en tillvänjningsdrog?
- e Vilka kroppsorgan kan skadas av alkoholmissbruk?
- f Ge exempel på några samhällsekonomiska kostnader som alkoholmissbruk orsakar.
- g Hur mycket alkohol förbrukar genomsnittssvensken per år?
- h Ange några orsaker till att **alkoholstatistiken** antagligen har ett betydande **mörkertal**.
- i Sverige uppges tillhöra **brännvinsbältet**. Vad kännetecknar konsumtionsvanorna i detta bälte (förutom att många föredrar sprit framför vin och öl)?
- j Vad menas med **narkotika** i svensk juridisk mening?
- k Räkna upp några av **tobakens** negativa miljö- och hälsoeffekter.
- l Redogör för några viktiga regler i den svenska tobakslagstiftningen.
- m Räkna upp fem olika typer av **förebyggande** samhällsinsatser i svensk drogpolitik.
- n Vad menas med **rehabilitering**?
- o Vad betyder förkortningarna SoL, LVM och LVU?
- p Räkna upp några av de svenska nykterhetsorganisationerna.
- q Räkna upp några av de svenska organisationerna mot narkotika.

Kapitel 44

- a Förklara innebörden i orden **migration**, immigration och emigration.
- b Vilka individer brukar räknas som första respektive andra generationens **invandrare**?
- c Vad innebär begreppet **gemensam arbetsmarknad**?
- d Vilka länder omfattas av **EES**-avtalet?
- e Den svenska invandringen ändrade karaktär under 1970-talet. Hur då?
- f För utlänningar som kommer från länder utanför EES-området har Sverige en **reglerad invandring**. Vad innebär det som **huvudregel**?
- g Från huvudregeln om reglerad invandring gör svensk lagstiftning vissa **undantag**. Vilka är de två viktigaste undantagsfallen?
- h Vad menas med **anknytningsfall**?
- i Vad menas med **asyl**? Vilka skäl kan ge asyl i Sverige? Vilken statlig myndighet avgör om asylskäl föreligger?
- j Förklara innebörden i begreppen **konventionsflykting** respektive **kvotflykting**.
- k Vilka länder deltar för närvarande i det s k **Schengensamarbetet**?
- l Vad sägs i det s k Schengen**avtalet**?
- m Vilka är de viktigaste bestämmelserna i den sk Schengen**konventionen**?
- n Förklara innebörden i de motsatta begreppen **integration** och **segregation**.

Kapitel 45

- a Vad innebär begreppet **välfärd**? Ange några möjligheter.
- b Begreppet **levnadsstandard** betraktas ofta som "svårdefinierat". Varför då?
- c Vilka är **välfärdskomponenterna** enligt ULF?
- d Vad menas med begreppet **välfärdssamhälle**?
- e Vad menas med begreppet **generellt välfärdssamhälle**?
- f Vad menas med, i nedsättande betydelse, begreppet "två-tredjedels-samhälle"?
- g Vad menas med begreppet **välfärdsstat**?
- h Vilka är den svenska **socialpolitikens** tre viktigaste former?
- i Socialpolitiken i Sverige fungerar som **omfördelare** av inkomster på två sätt, **horisontellt** och **vertikalt**, sägs det i läroboken. Förklara innebörden i dessa båda begrepp.
- j Ge exempel på **socialförsäkringar** som fungerar som ersättningar för:
  - inkomstbortfall
  - behovsprövade bidrag
  - bidrag som är lika för alla
  - högkostnadsskydd.

ZIGMA: TESTA DIG SJÄLV

på texten i block I

Kapitel 46

- a Redogör i korthet för **Konrad Lorenz** uppfattning om aggression och aggressionshämning.
- b Vilka slutsatser kan man dra av **Stanley Milgrams** berömda experiment om auktoritetstro?
- c Hur kan man sammanfatta budskapet i **Ken Keyes** bok "Den hundrade apan"?

Kapitel 47

Lärobokens kapitel 47 är grundläggande för förståelsen. Det ska ses både som en **översikt** över hela block I och som en **helhetsbeskrivning** av hur man gör när man studerar internationell politik och ekonomi. Poängen är alltså att de internationella relationerna betraktas som:

- ett **spel**
  - i vilket **aktörer** agerar på olika sätt och i olika **riktningar**
  - med hjälp av skilda **medel** för att nå vissa **mål**
  - genom att följa mer eller mindre tydliga **regler**.
- a De viktigaste aktörerna på den internationella arenan är alltså stater. Men vad är egentligen en **stat**, enligt det vanligaste statsvetenskapliga synsättet?
  - b Vad är ett multinationellt (transnationellt) **företag**? Ge några exempel på sådana företag.
  - c Vilka var de två viktigaste **militärpakterna** under den s k efterkrigstiden?
  - d Vad menas med **mellanstatlig organisation**? Ge några exempel på mellanstatliga organisationer.
  - e För vad står förkortningen **NGO**? Ge några exempel på NGOs.
  - f Ge några exempel där **religiösa rörelsers** agerande fått konsekvenser för de internationella relationerna.
  - g Hur kan **massmedierna** vara aktörer på den internationella arenan? Förklara.
  - h Apropå **spelreglerna** i det internationella umgänget – förklara varför det ofta råder mer av "djungelns lag" mellan länder än inom länder.
  - i Vilka var parterna i **väst–öst-konflikten**?
  - j Vilka är parterna i **nord–syd-konflikten**?
  - k Ge exempel på ekonomisk-politisk **integration** i våra dagars internationella sammanhang.
  - l Ge exempel på motsatsen till integration, dvs ekonomiskt-politiskt **sönderfall**.
  - m Vilka är staternas viktigaste **mål** i den internationella ekonomin/politiken?
  - n Vilka är staternas fyra viktigaste **medel** i den internationella ekonomin/politiken?

Kapitel 48

- a Vad menas med **folkrätt** (= International Law)? Av vilka två delar består folkrätten?
- b Alla stater är **suveräna**, enligt folkrätten. Vad innebär det?
- c Vilket syfte har i regel en **allians** (= en pakt)? Ge ett exempel på en allians.
- d Vad är en **union**? Ge ett exempel på en union.
- f Vad är en **förbundsstat** (= en federation)? Räkna upp några kända förbundsstater.
- g Vad kännetecknar en **enhetsstat**?
- h Vad talar för att beskriva **Sverige** som en enhetsstat? Finns det några federativa inslag i det svenska statsskicket? I så fall, vilka?
- i Vad betyder egentligen ordet **nation**?
- j **Nationalism** kan verka både som en enande och en splittrande politisk kraft. Ge exempel på bådadera.
- k Vad är en **etnisk** grupp?
- l Ge exempel på etniska grupper som kämpar för nationellt självbestämmande.
- m Vad är **AU**? Varför har AU bestämt att man inte vill riva upp de konstlade gränser som europeiska kolonialmakter en gång drog i Afrika?
- n Vad är en **makroregion**? Räkna upp några europeiska makroregioner.
- o Vad är en **mikroregion**? Räkna upp några svenska mikroregioner.

Kapitel 49

- a **Före första världskriget** fanns det två stormaktsblock i Europa. Vilka två? Vilka länder ingick i vart och ett?
- b Ge tre exempel på storpolitiska konflikter vid tiden för första världskrigets utbrott.
- c Vilka blev de viktigaste konsekvenserna (geografiskt sett) av freden **efter första världskriget** för:
  - Tyskland?
  - Österrike-Ungern?
  - Ryssland?
- d Vilka var de båda stridande försvarsallianserna **under andra världskriget**? Vilka länder ingick i var och en?
- e Vilka blev de viktigaste konsekvenserna (geografiskt sett) av freden **efter andra världskriget** för:
  - Tyskland?
  - Polen?
  - Sovjetunionen?
- f Vilka blev de viktigaste konsekvenserna i Europa, beträffande ändrade statsgränser, **av det kalla krigets slut**?

Kapitel 50

- a Beskriv kortfattat bakgrunden till FN:s (UN:s) bildande.
- b Vilka är FN:s tre huvudmål?
- c Vilka länder har plats i **generalförsamlingen** i FN?
- d Beskriv i korthet generalförsamlingens befogenheter och rösträttsregler.
- e Vilka är de ständiga medlemmarna i **säkerhetsrådet**? Vilka är de övriga tio?
- f Vilka befogenheter har säkerhetsrådet? Vad krävs, när det gäller omröstningar, för att ett beslut ska gälla?
- g Hur kan man förklara att säkerhetsrådet, ända fram till 1990-talets början, haft så svårt att komma till beslut?
- h Säkerhetsrådets sammansättning ifrågasätts allt mer. I vilka avseenden då?
- i Vilka personer (från vilka länder) har varit **generalsekreterare** i FN?
- j Räkna upp sju av FN:s **under- och fackorgan**.
- k Förklara skillnaden mellan **mellanstatliga** och **inomstatliga** FN-insatser.
- l Vad betyder förkortningen **ICC**? Vilka uppgifter har ICC?
- m Vilka är FN:s åtta s k **globala utvecklingsmål**?

Kapitel 51

- a Apropå konfliktorsaker och fredsförutsättningar – enligt ett vanligt synsätt ökar krigsriskerna om **maktbalansen** rubbas. Förklara kort hur bedömare med denna åsikt resonerar.
- b Vad menas med **terrorbalans**?
- c Räkna upp några kända representanter för idén om passivt motstånd och **icke-våld**. Förklara också kort hur bedömare med denna åsikt resonerar.
- d Enligt ett tredje synsätt ökar konflikt- och krigsriskerna främst om de **ekonomiska** klyftorna är stora. Förklara kort hur företrädare för den uppfattningen resonerar.
- e Förklara innebörden i begreppet **imperialism** (nykolonialism).
- f Räkna upp några svenska **fredsorganisationer**.

Kapitel 52

- a Vilka var de två grupperna av **stormakter** som stod emot varandra under **andra världskriget**?
- b Vad menas med **kallt krig**?
- c Vilka två **block** av länder stod mot varandra under **det kalla kriget**?
- d Apropå **Jaltakonferensen 1945**: Vilka ledare deltog? Från vilka länder? Vad kom de överens om?

- e Vem myntade begreppet **järnridån**? Var gick denna ridå under det kalla kriget?
- f Vilka länder brukade (brukar) räknas till **första**, **andra** respektive **tredje** världen?
- g Vad betyder förkortningen **NATO**? Vilket var (är) huvudsyftet med NATO?
- h Idag har NATO 26 medlemsstater. Men vilka länder blev medlemmar:
  - vid starten 1949?
  - under 1950-talet?
  - 1982?
  - 1999?
  - 2004?
- i Vilka länder var med i **Warszawapakten**? Vilket var syftet med denna pakt?
- j Vilken åsikt i det kalla kriget hade företrädarna för den s k tredje ståndpunkten?
- k Vad menas med **förstaslagsförmåga** respektive **andraslagsförmåga**?
- l Hur långt nådde (när) de robotar som utgör kortdistans-, medeldistans respektive långdistans-vapen?
- m Vad innebar (innebär) **provstoppsavtalet**? Vilka länder är **inte** undertecknare?
- n Vad innebär **icke-spridningsavtalet** (= NPT)? Vilka länder är inte undertecknare?
- o Vad betyder förkortningarna **SALT** och **ABM**?
- p Apropå **Maltakonferensen 1989**: Vilka ledare deltog? Vad kom de överens om?
- q Vad betyder förkortningen **INF**? Vad innebar INF-avtalet från 1987?
- r Vad betyder förkortningen **CFE**? Vad innebär CFE-avtalet från 1990?
- s Vad betyder förkortningen **START**?
- t Vad avtalades i **START 1** från 1991? Vilka var parterna bakom avtalet?
- u Vad avtalades i **START 2** från 1992/1993? Vilka var parterna bakom avtalet?

(felaktigt numrerat i läroboken som kapitel 52 i sjätte upplagans första tryckning)

Kapitel 53

- a Vad betyder förkortningen CIA? Vad är CIA?
- b Vad innebar **Trumandoktrinen** från 1947? Vilken var bakgrunden till denna lärosats?
- c Vad innebär **Bushdoktrinen** från 2002? Vilken var bakgrunden till denna lärosats?
- d Vilka problemställningar brottas dagens **NATO**-medlemmar med? Ge tre exempel.
- e Vad betyder förkortningen **NACC**? Vad var NACC, enkelt uttryckt?
- f Vad betyder förkortningen **PFP**? Vad är PFP, enkelt uttryckt?
- g Vad betyder förkortningen **EAPC**? Vad är EAPC?
- h Vad betyder förkortningen **WEU**? Vad är WEU? Vilka länder deltar?
- i Vad betyder förkortningen **OSSE**? Vad är OSSE? Vilka länder deltar?

Kapitel 54

- a När var Sverige senast i **krig**? Mot vilket land? Vad blev resultatet?
- b Förklara skillnaden mellan frivillig och fördragsenlig **neutralitet**. Ge exempel på länder som är fördragsenligt neutrala.
- c Hur har Sveriges riksdag formulerat målet för vår **säkerhetspolitik**?
- d Vilka är de säkerhetspolitiska **medlen**?
- e Hur lyder för närvarande den grundläggande formuleringen av Sveriges **utrikespolitik**? Varför är **trovärdigheten** i denna politik så viktig?
- f Förklara skillnaden mellan frivillig och fördragsenlig **neutralitet**. Ge exempel på länder som är fördragsenligt neutrala.
- g Vad är GUSP?
- h Hur har Sveriges riksdag formulerat målet för vår **försvarspolitik**?
- i Vilka är de båda huvudgrenarna i Sveriges **totalförsvar**?
- j I texten påstås att Sverige övergått från allmän till särskild **värnplikt**. Förklara skillnaden.
- k Vilka huvuduppgifter har **försvarsmakten**? Vilken titel har chefen för denna **myndighet**?
- l Vilka är försvarsmaktens tre militära **stridskrafter**?
- m Ange några viktiga uppgifter för det **civila** (det icke-militära) försvaret. Vilken **myndighet** ansvarar för samordningen av det civila försvaret?
- n Räkna upp fyra av **de frivilliga försvarsorganisationerna**.
- o Apropå svenska **försvarspolitiska beslut**:
  - Vad innebär 2000 års beslut om anpassning och internationalisering?
  - Vilken betydelse för värnplikten innebär 2004 års beslut?

Kapitel 55 – första delen

- a Räkna upp de fem olika **avtal** (med tillhörande årtal) som tillsammans utgör regelverket i dagens EU.
- b Vilken var den grundläggande idén, och de sammanhållande faktorerna, i den s k **Europarörelsen**?
- c **Kol- och Stålunionen** bildades 1952. Vilka länder var med från start? Vilket var huvudsyftet med den organisationen?
- d **EEC** bildades 1957.
  - Vad betyder förkortningen?
  - Vilka länder var med från start?
  - Vad menas med begreppet **tullunion**?
  - Vilka är **de fyra friheterna**, dvs de friheter som utgör **den inre marknaden**?
- e **EurAtom** bildades 1957. Vilka länder var med från start? Vilket var syftet med EurAtom?

- f **EG**, de Europeiska Gemenskaperna, är alltså en sammanfattande beteckning för tre olika "steg" i Europasamarbetet. Vilka tre steg?
- g EG (och senare EU) har vuxit mycket sedan starten på 1950-talet. Vilka **nya länder** tillkom:
- 1973?
  - 1981?
  - 1986?
  - 1990?
  - 1995?
  - 2004?
  - 2007?
- h **EES-avtalet** började gälla 1994.
- Vad betyder förkortningen?
  - Vilka länder är med?
  - Vad innebär avtalet i princip?
- i **Maastrichttraktaten** om EU började gälla 1994.
- Vilka är de tre huvuddelarna i detta avtal?
  - Vad är EMU? Räkna upp några viktiga komponenter.
  - Vad är EPU? Räkna upp några viktiga komponenter.
- j **Amsterdamfördraget** började gälla 1999. Vad innebär det fördraget, enkelt uttryckt?
- k **Nicefördraget** tillämpades med början 2004. Vad är det som regleras genom det fördraget?

Kapitel 55 – andra delen

- a Det krävs att tre villkor är uppfyllda för att man ska kunna tala om **överstatlighet** i stället för mellanstatlighet. Vilka tre villkor?
- b I EU:s **första pelare** har man placerat sådana frågor som ska avgöras genom överstatligt samarbete.
- Vilken slags beslutsregler gäller i den pelaren?
  - Vilka frågor avgörs där? Ge exempel.
- c I EU:s **andra och tredje pelare** finns sådana frågor som ska avgöras genom mellanstatligt samarbete.
- Vilken slags beslutsregler gäller i dessa båda pelare?
  - Vilka frågor avgörs där? Ge exempel.
- d I **GUSP**-frågor finns en speciell beslutsmöjlighet genom s k **konstruktivt avstående**. Förklara innebörden i begreppen GUSP och konstruktivt avstående.
- e Om **ministerrådet** – EU:s "regering" [det kallas också "**staternas organ**"]:
- I vilken stad har det sitt säte?
  - Hur många platser har varje medlemsland?
  - Vad innebär den s k fackministerprincipen?
  - Vilka är de viktigaste uppgifterna?
- f Ministerrådet är egentligen något mer än en regering, sägs det i texten. Förklara innebörden i det påståendet.

- g** Om **europiska rådet** – EU:s toppmöte:
- Hur ofta sammanträder det?
  - Hur är det sammansatt?
  - Var hålls mötena?
- h** Om **kommissionen** – EU:s förvaltning [den kallas också ”**fördragens organ**”]:
- I vilken stad har den sitt säte?
  - Hur är dess ledning sammansatt?
  - Vem är ordförande för närvarande?
  - Vilka är de viktigaste uppgifterna?
- i** Kommissionen betraktas ibland som EU:s regering snarare än som dess förvaltning, sägs det i texten. Förklara innebörden i det påståendet.
- j** Om **parlamentet** – EU:s ”riksdag” [det kallas också ”**de folkvaldas organ**”]:
- I vilka städer har det sitt säte?
  - Hur och för vilken mandattid är ledamöterna utsedda?
  - Vilka är de två dominerande partigrupperna?
- k** Man kan numera notera vissa inslag av **parlamentarism** inom EU, sägs det i texten. Förklara innebörden i det påståendet.
- l** EG-domstolen kan närmast betraktas som en **författningsdomstol**, sägs det i texten. Vilka uppgifter har denna domstol?

Kapitel 55 – tredje delen

- a** Inställningen till EG/EU i **Sverige** har länge följt den s k vänster–höger-skalan. På vilket sätt då?
- b** Inställningen till EG/EU i det kontinentala **Europa** följer – om man generaliserar en aning – helt andra linjer än i Sverige. Hur då?
- c** Vilka var de två huvudskälen till att de socialdemokratiska regeringarna på 1970- och 1980-talen inte ville ha något svenskt EG-medlemskap?
- d** Vilken inställning hade de svenska riksdagspartierna i EG-frågan 1991?
- e** Hur ställdes frågan vid **folkomröstningen** i Sverige **1994**? Hur röstade svenskarna då?
- f** I vilka delar av Sverige var man mest positivt respektive mest negativt inställd till EU 1994? Ge några exempel på resonemang i analyserna efteråt.
- g** Vilka svenska riksdagspartier fanns på Ja- respektive Nej-sidan 1994?
- h** Hur ställdes frågan vid **folkomröstningen** i Sverige **2003**? Hur röstade svenskarna då?
- i** Vilka svenska riksdagspartier fanns på Ja- respektive Nej-sidan 2003?
- j** Hur förklarades folkomröstningsresultatet 2003? Ge några exempel på resonemang i analyserna efteråt.

Kapitel 56

- a Bokstaven "u" i **u-land** kan tolkas på olika sätt. Ange tre möjligheter.
- b Uttyd förkortningarna **NIC** respektive **LDC**.
- c Indelningen av världens länder i **två kategorier**, u-länder och i-länder, innebär en grovt förenklad bild av vår tids verklighet. Räkna upp några skäl till att man måste vara försiktig med den sortens tudelning.
- d Enligt Hans Rosling behövs åtminstone **tre kategorier** av länder om man ska göra en grov gruppering av världens länder, efter ekonomisk standard och hälsonivå. Vilken kategori vill Rosling lägga till?
- e Räkna upp några kännetecken hos det land som ändå kan betecknas som ett "typiskt" u-land, dvs ett **låginkomstland**.
- f Vad menas med **överbefolkning**?
- g Hur har det "typiska" u-landets (låginkomstlandets) **terms of trade** utvecklats under de senaste årtiondena?

Kapitel 57

- a Vad betyder de latinska orden "imperium" och "colonia"?
- b I 1800-talets Storbritannien var **imperialism** ett positivt politiskt slagord. Vilken innebörd hade det då?
- c I vår tid har ordet imperialism en negativ klang. Vilken är innebörden numera?
- d Vem brukar tillskrivas äran av att ha "funnit" sjövägen till **Indien**? När hände detta?
- e Vem anses ha "upptäckt" **Amerika**? På vems uppdrag? När hände detta?
- f Förklara namnet på Amerika, den "nya" världsdelen.
- g Vilka var de viktigaste europeiska kolonialmakterna vid **1600-talets** mitt?
- h Förklara kort hur triangelhandeln under **1700-talet** fungerade.
- i När förklarade sig USA självständigt? När förbjöds slaveriet i USA?
- j Genom den industriella revolutionen under **1800-talet** fick Europas länder ett övertag gentemot resten av världen. Vilka två tekniska nyheter var viktigast?
- k Vilka var de viktigaste kolonialväldena **1914**, dvs vid tiden för första världskrigets utbrott?
- l Vilka var de viktigaste **ekonomiska** motiven bakom kolonialismen?
- m Vilka var kolonialismens viktigaste **icke-ekonomiska** motiv?
- n Idag har visserligen de forna kolonierna (med några få undantag) fått **politisk** självständighet. Kvar finns dock ett starkt **ekonomiskt** beroende. Hur då?

Kapitel 58

- a Ungefär när passerade antalet invånare på jordklotet **femmiljardersstreck**et? När ungefär blev vi **sex miljarder**?
- b Hur snabb är den genomsnittliga **folkökningstakten** för närvarande? I vilken världsdel är den snabbast respektive långsammast?
- c Förklara avsikten med och innebörden i den skett-barns-politiken ("det dubbla ansvarstagandet") i **Kina**. På vilka sätt kan en sådan politik vålla problem?
- d Beskriv i korthet den demografiska situationen i **Japan**.
- e Förklara innebörden i de demografiska begreppen **nativitet**, **mortalitet** respektive **migration**.
- f Hur lyder den formel med vilken man räknar fram befolkningens **förändringar** under en tidsperiod i ett visst geografiskt område?
- g Det finns två slags **källor** som demografer kan utnyttja, när de studerar siffror över befolkningens storlek och sammansättning i ett område. Vilka två?
- h Vad kännetecknar var och en av **befolkningscykelns** fyra faser?
- i Vad kännetecknar den femte fasen? Vilka länder befinner sig i den?
- j Vad visar egentligen en **befolkningspyramid**? Beskriv kort hur en sådan är konstruerad.
- k Vad kännetecknar var och en av nedanstående typer av befolkningspyramider? Med vilken fas i befolkningscykeln hör var och en ihop? Ge exempel på "typland" för var och en.
  - **Progressiv** befolkningspyramid:
  - **Stationär** befolkningspyramid:
  - **Regressiv** befolkningspyramid:
- l Sammanfatta **Thomas R Malthus** pessimistiska grundidéer så som de ursprungligen formulerades. Senare reviderade Malthus sina åsikter en aning. Hur då?

Kapitel 59 och 60

- a I det "typiska" u-landet är **nativiteten** beroende av mortaliteten. Hur då? Förklara.
- b Vad menas med **familjeplanering**?
- c Ett vanligt u-landsproblem är det ojämlika **jordägandet**. Hur då? Beskriv lite närmre.
- d Några av de mest framgångsrika NIC-länderna har ett antal gemensamma kännetecken. Vilka? Svara i punktform.
- e Beskriv i korthet bakgrunden – från 1970-talet – till den **skuld**kris som flera av de fattigaste länderna fortfarande befinner sig i.
- f Uttyd förkortningen **HIPC**.
- g Förklara skillnaden mellan **multilateralt** och **bilateralt** bistånd.
- h **Sida** är ett statligt verk, vars namn egentligen är en förkortning. Uttyd förkortningen.
- i Räkna upp de viktigaste **målen** med det svenska biståndet.
- j Räkna upp några av de **länder** som Sida har mest samarbete med.